

Till:
Socialdepartementet
Regeringskansliet
103 33 Stockholm

s.remissvar@regeringskansliet.se
maria.lidstrom@regeringskansliet.se

Diarienummer
S2022/02803

Stockholm, 2022-10-11

Attentions svar på remissen Rätt och Lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (SOU 2022:31)

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom till exempel skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och försäkringskassa. Bland våra medlemmar finns personer med adhd, ASD/Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, språkstörning samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna. Attention har omkring 16 700 medlemmar och ett 50-tal lokala föreningar runt om i landet.

Riksförbundet Attention har tagit del av utredningens förslag som handlar om frågor av stor betydelse för vårdnadshavare till barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Allmänna kommentarer

Barnkonventionen, som numera är svensk lag, ska beaktas i alla förslag som rör barn och unga. Artikel 24 beskriver att barn har rätt till bästa uppnåeliga hälsa och att rätten till hälsa är avgörande för att barn och unga ska kunna åtnjuta alla andra rättigheter i konventionen.

Attention vill särskilt lyfta barnkonvention i detta sammanhang eftersom vårdnadshavarens möjligheter att vara hemma med sitt barn på grund av sjukdom, och stötta och vårda barnet är mycket viktigt för barnets bästa. Att ha en fungerande och ändamålsenlig ersättningsmodell för vårdnadshavare som möjliggör att alla kan vara hemma för att vårda sitt barn på samma villkor ser vi som essentiellt för att barnets behov ska bli tillgodosedda.

Dessutom anser vi att det är viktigt att systemet kring tillfällig föräldrapenning är sådana att det garanterar möjlighet att balansera arbete och föräldraskap på ett tillfredställande sätt.

Attention lämnade genom Funktionsrätt Sverige synpunkter på brister i utredningen om implementering av EU:s balansdirektiv, där vi ansåg att utredningen tolkat EUs balansdirektiv alldeles för snävt vid bedömning om möjlighet till implementering. Vi menade att det fortfarande finns mycket arbete kvar för att Sverige ska garantera ett fungerande arbets- och familjeliv när det kommer till vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning.

Attention är positiva till att utredningen tittat närmare på hur regelverket kan förbättras. Vi ser att utredningen i flera delar har lyft, för vår målgrupp, viktiga situationer som idag inte täcks av regelverket. Bland annat handlar det om att vårdnadshavare till barn med NPF ofta har kontakter med många olika samhällsaktörer, så som förskola/skola, habiliteringen, BUP och socialtjänsten och där det tidigare funnits en osäkerhet kring om tillfällig föräldrapenning skulle godkännas. Den ekonomiska oron påverkar vårdnadshavares förmåga att ge omvårdnad till sina barn. Vi är även positiva till den utökade möjligheten att få tillfällig föräldrapenning för barn som är äldre än 12 år.

Attention är positiva till att utredningen lyfter vikten av att införa nationell frånvarostatistik. Det skulle leda till större möjligheter för Försäkringskassan att se att försäkringen efterföljs, men framför allt ser vi att det skulle ge skolor viktiga verktyg att tidigt upptäcka elever som riskerar att få en ökad frånvaro samt för beslutsfattare och politiker att få en bild över situationen i skolan och koppla det till utvärderingar av insatser och anpassningar för elever med särskilda behov. Vi ser därför att det är av stor vikt att införa både nationell frånvarostatistik samt nationell statistik över hur det går för elever med funktionsnedsättning i skolan, vilket då skulle kunna jämföras med insatser samt med frånvaroregister.

Slutligen vill vi lyfta syftet med försäkringen; att möjliggöra för vårdnadshavare att avstå arbete utan att riskerar stor ekonomisk förlust för att ge vård och omsorg till barn när de är sjuka eller när det finns anledning att delta i utredningar, vårdkontakter, behandling eller möten som syftar till att ge omvårdnad eller stöd till barnet. Attention anser att statligt stöd för möjligheten att kombinera yrkes- och familjeliv är grundläggande för att leva upp till de jämställdhets- och jämlikhetsåtaganden som Sverige gjort. Vi menar att möjligheten till tillfällig föräldrapenning borde kunna ses som ett effektivt anhörigstöd och att det också ses som ett av dess syften. I och med den stora förändring i antal möjliga dagar att nyttja som föreslås anser vi att regeringen måste säkerställa att vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning fortsatt ska kunna kombinera arbets- och familjeliv på samma sätt som andra. Om en sådan stor förändring genomförs anser vi vidare att också andra stödinsatser måste ses över, utvecklas och bli mer flexibla. Så som exempelvis möjligheten att kombinera VAB och omvårdnadsbidrag beroende på hur det individuella behovet ser ut. Vi uppmanar därför lagstiftaren att i så fall genomföra en helhetsöversyn kring möjligheterna för vårdnadshavare till barn med sjukdom och funktionsnedsättning att kunna upprätthålla både ett fungerande arbetsliv och familjeliv.

Utredningens förslag och bedömningar

Attention ställer sig positiva till många av utredningens förslag och kommer nedan endast lämna kommentarer kring de förslag som vi anser särskilt behöver uppmärksammas.

8.3 Nya situationer och tydligare rätt till tillfällig föräldrapenning

Utredningens förslag: En förälder ska ha rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med

1. sjukdom eller smitta hos barnet,
2. sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare,
3. besök hos en vårdgivare som omfattas av hälso- och sjuk- vårdslagen (2017:30), om besöket syftar till att medicinskt förebygga, utreda eller behandla sjukdomar och skador hos barnet,
4. besök hos tandvården, om besöket syftar till att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador i munhålan hos barnet, eller
5. vårdbehov som uppkommer till följd av att barnets andra förälder besöker läkare med ett annat barn till någon av föräldrarna.

Vid besök hos en vårdgivare ska tillfällig föräldrapenning dock kunna lämnas även om föräldern inte har barnet i sin vård. En förälder ska även ha rätt till tillfällig föräldrapenning om föräldern behöver avstå från förvärvsarbete i samband med deltagande i

1. kurs som ordnas av en huvudman inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten, om kursen syftar till att lära sig att vårda barnet utifrån barnets sjukdom eller funktionsnedsättning,
2. behandling som är ordinerad av läkare,
3. möte med den verksamhet enligt skollagen (2010:800) som barnet normalt deltar i, om mötet är föranlett av barnets sjukdom eller funktionsnedsättning,
4. introduktion av barnets behov av hjälp med vård- eller be- handlingsåtgärder i den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i, eller
5. utredning om barnets behov av hjälp och stöd enligt social- tjänstlagen (2001:453), eller i en förhandsbedömning om en sådan utredning ska inledas.

Attention är positiva till förslaget att den tillfälliga föräldrapenningen ska omfatta även kurser som ordnas av socialtjänst i syfte att lära sig att vårda barnet, möten med verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i när möte är föranlett av barnets sjukdom eller funktionsnedsättning samt utredning om barnets behov av hjälp och stöd enligt socialtjänstlagen eller förhandsbedömning om en sådan utredningen.

Attention vill dock uppmärksamma lagstiftaren om vikten av att även inkludera utredningar kring barnets behov av stöd och hjälp enligt Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade i punkten 5 - utredning om barnets behov av hjälp och stöd enligt socialtjänstlagen eller förhandsbedömning om en sådan utredningen.

Attention vill understryka vikten av dessa tillägg för vårdnadshavare till barn med NPF. Vi har genomgående i våra undersökningar samt i vår kontakt med medlemmar fått en bild av stor ekonomisk oro samt stress över att få ihop sin arbetstid och samtidigt samordna och delta i möten och insatser för barnen med NPF. I Attentions senaste undersökning kring oro inför skolstart angav 46 % av vårdnadshavarna att de varit tvungna att gå ner i arbetstid eller helt sluta arbeta på grund av barnets skolsituation och nästan 40% anger att den ekonomiska situationen har försämrats. Vidare framgår av undersökningen att 77 % av vårdnadshavarna som svarat på enkäten anger att deras barn under föregående skolar varit frånvarande från skolan på grund av sin funktionsnedsättning, alltifrån sporadisk frånvaro till helt frånvarande.¹

¹ Attentions skolrapport "Åter till en tillvaro som inte fungerar", 2022-09-01, attention.se

Med det sagt anser vi att de ändringar som gjorts för att få en mer ändamålsenlig och behovsanpassad VAB lagstiftning inte är tillräckliga för många vårdnadshavare till barn med NPF.

8.4 Kontaktdagar slopas

Utredningens förslag: Bestämmelserna om rätt till tillfällig föräldrapenning för kontaktdagar ska upphävas.

Attention är positiva till att de möjligheter som gavs genom kontaktdagarna nu kan komma fler till del som idag haft behovet med stängts ute på grund av att de inte omfattas av LSS. Vi vill dock understryka farhågan av att ökade intygskrav generellt kan leda till att vården inte hinner med, vilket i sig kan leda problem med att faktiskt kunna utnyttja möjligheten till tillfällig föräldrapenning.

8.5 Förmånstiden anpassas till föräldrars och barns behov

Utredningens förslag: Tillfällig föräldrapenning ska lämnas under sammanlagt högst 40 dagar för varje barn och år.

Vid beräkning av förmånstiden ska bortses från tid som det finns underlag till stöd för att föräldrarnas behov av att avstå från förvärvsarbete är något av skälen som ger rätt till tillfällig föräldrapenning.

För vård av barn i samband med sjukdom eller smitta hos barnets ordinarie vårdare gäller samma förmånstid om sammanlagt högst 40 dagar. Har ersättning lämnats på denna grund undantas sådan tid vid beräkning av förmånstiden för övriga grunder för ersättning, exempelvis för vård av ett sjukt barn. Som förutsättning för detta ska dock gälla att det för sådan tid finns läkarintyg till stöd för att ordinarie vårdaren på grund av egen sjukdom eller smitta varit förhindrad att vårda barnet.

8.5.1 Utredningens utgångspunkter

Vid utformningen av utredningens förslag i fråga om förmånstid, dvs. för hur många dagar som tillfällig föräldrapenning kan lämnas, har följande utgångspunkter varit vägledande.

1. Den tillfälliga föräldrapenningen ska tillgodose föräldrars och barns faktiska behov.
2. Attityden till felaktigt nyttjande av den tillfälliga föräldrapenningen behöver förändras.
3. Kontrollen av att försäkringen används för rätt ändamål ska stärkas.
4. Förslaget ska i så liten utsträckning som möjligt påverka föräldrar, hälso- och sjukvården samt Försäkringskassan negativt.
5. Bestämmelserna om allvarligt sjukt barn ska upphävas, i syfte att bland annat förenkla regelverket.

Attention avstyrker utredningens förslag att sänka de allmänna och intygsfria dagarna från 120 dagar till 40 dagar. Vi anser först och främst att sänkningen av antal dagar är väldigt stor, och att beslutet tydligt motiveras med att majoriteten av de som nyttjar försäkringen inte använder mer än 20 dagar. Utredningen lyfter dock själva att det finns några procent som nyttjar fler dagar än 20 dagar, och vissa även alla 120 dagar.

I utredningen lyfts särskilt att vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättningar och sjukdomar är de som idag nyttjar den större andelen av dagarna. Enligt Försäkringskassan använder dessa föräldrar i vissa fall alla dagar man har rätt till, alltså 120 dagar. Attention finner inte att de tillägg i vad som möjliggör utbetalning av tillfälliga föräldrapenningen på ett

tydligt sätt ersätter de dagar som tas bort för de vårdnadshavare till barn med NPF som nu, på grund av barnets skolsituation eller barnets psykiska mående använder de intygsfria dagar som finns att tillgå för att vårda sitt barn. De tillagda grunder som möjliggör tillfällig föräldrapenning så som punkten om 'behandling ordinerad av läkare' kräver för det första att tillgången till läkare och läkarens möjlighet att utfärda intyg som godkänns av Försäkringskassan kan garanteras av hälso- och sjukvården, och för det andra är det också beroende av att läkaren är väl insatt i barnets situation och den helhetsproblematik som funktionsnedsättningen innebär och utifrån det kunna utforma ett läkarintyg som godkänns av Försäkringskassan. Det leder till risk för stora skillnader beroende på vilken kontakt man har etablerad med läkare samt också den enskilda bedömningen av Försäkringskassans handläggare.

Just problematik kring skolsituationen är ett återkommande skäl till att vårdnadshavare till barn med NPF tvingas avstå förvärvsarbete. I utredningen resonerar man bland annat att det ligger på skolans ansvar att anpassa skolsituationen utifrån barnets behov och att det då kan innebära att rätt till tillfällig föräldrapenning saknas². Vi menar att det leder till att vårdnadshavare till barn med NPF hamnar i ett sämre läge än andra. När skolans anpassningar av olika anledningar inte är tillräckliga, inte fungerar eller när anpassningar inte genomförs trots behov resulterar det ofta i att barnet får sämre psykisk hälsa och att barnet inte förmår att vara i skolmiljön. Barnet tvingas därför till skolfrånvaro. Det leder i sin tur till att vårdnadshavare behöva avstå förvärvsarbete på grund av barnets situation - oaktat möjligheten till tillfällig föräldrapenning. Detta ser vi riskerar att leda till att möjligheten för tillfällig föräldrapenning blir ojämlig eftersom de föräldrar till barn med NPF dels kan få olika bedömningar från Försäkringskassan beroende på hur läkarintyg m.m. är utformat, eller om personen bor i en region där köerna till barn och ungdomspsykiatri är kortare och personaltätheten större och där föräldrarna helt enkelt har tillgång till en läkare som är beredd att skriva intyg. Dessutom ser vi risk att detta kommer leda till att vårdnadshavare till barn med NPF då tvingas använda de intygsfria dagarna på grund av barnets funktionsnedsättning för att samhället inte kan ge det stöd som behövs. Därmed kan dessa anhöriga också riskera att få färre dagar att använda för allmän sjukdom så som förkylningar och infektioner. Detta trots att funktionsnedsättningen eller sjukdomen mycket väl kan förlänga vanliga sjukdomsförlopp.

En ytterligare invändning till att göra så stora nedskärningar i intygsfria dagar är för det första att de dagarna är beräknade på att fler vobbar, det vill säga arbetar hemma med barn som behöver vårdnadshavarens tillsyn. Det riskerar att slå extra hårt mot de som inte har möjlighet till att vobba. Att beskära antalet dagar så kraftigt och sedan tillföra möjliga ersättningsgrunder som beläggs med intyg ser vi stora risker att det kommer leda till ökad stress för vårdnadshavare med stort behov av att nyttja tillfällig föräldrapenning, då det kommer innebära ökat antal kontakter med vården. Sådana intygskrav leder till köer och har också kritiserats och ifrågasatts av andra statliga utredningar såsom Tillgänglighetsdelegationen.

Utredningens motivering till att antalet dagar sänks är också att på det sättet bidra till att ändra attityder kring utnyttjande av försäkringen samt att anpassa den till det behov som faktiskt föreligger. Vi anser att det är att straffa de som faktiskt är i behov av ett större antal dagar än normen. Det kan skapa en misstro till försäkringens syfte; att möjliggöra att föräldrar ska

² SOU 2022:33, Rätt och lätt- ett förbättrat regelverk för VAB, s. 106f.

kunna balansera arbetsliv och familjeliv, något som då i praktiken blir betydligt svårare för vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning.

8.6 Rätt till tillfällig föräldrapenning för fler än en förälder

I förslaget anges att tillfällig föräldrapenning även ska få lämnas till flera föräldrar för samma barn och tid vid deltagande i vissa möten och kurser, vid medverkan i en utredning hos socialtjänsten, eller i en förhandsbedömning om en utredning ska inledas, samt i samband med att ett barn har avlidit.

Attention vill här understryka vikten av att förslaget i 8.6 även innefattar *deltagande i möten med den verksamhet enligt skollagen som barnet normalt deltar i*. Som förslaget nu är skrivet nämns inte *möten med verksamheter enligt skollagen som barnet normalt deltar i* som ett alternativ. Det framstår alltså som att det inte omfattas.

8.10 Tillfällig föräldrapenning för barn och unga som har fyllt 12 men inte 21 år

Förslag: Tillfällig föräldrapenning ska lämnas för barn som har fyllt 12 men inte 21 år, om barnet är i behov av särskild tillsyn eller vård på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning.

Även om barnet inte har ett sådant särskilt tillsyns- eller vårdbehov ska tillfällig föräldrapenning lämnas i samband med besök i hälso- och sjukvården eller vid deltagande i en utredning hos socialtjänsten, eller i en förhandsbedömning om en utredning ska inledas, om det finns underlag till stöd för att föräldern har närvarat eller deltagit vid ett sådant tillfälle. Tillfällig föräldrapenning ska även kunna lämnas för besök i tandvården, varvid en tandläkare ska kunna intyga barnets behov av föräldrarnas närvaro och vård.

Om ett barn med ett särskilt tillsyns- eller vårdbehov går i skolan efter 18-årsdagen ska tillfällig föräldrapenning kunna lämnas under den tid som skolgången pågår, dock längst till dess att den unge fyller 21 år. Till skolgång ska räknas studier i grundskolan, grund- särskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Tillfällig föräldrapenning lämnas dock endast för vård av den unge i samband med sjukdom eller smitta hos denne eller vid besök i hälso- och sjukvården.

Bestämmelserna ska vara gemensamma för alla barn och unga, vilket innebär att bestämmelserna om rätt till tillfällig föräldrapenning för barn och unga som omfattas av LSS ska upphävas.

Attention ser positivt på den del av förslaget som innebär förlängd möjlighet till tillfällig föräldrapenning när barnet är i behov av särskild tillsyn när barnet är 12 år men inte 18 år. Vi är positiva till att förslaget innebär att Försäkringskassan ska kunna göra en förhandsprövning om förutsättningarna att få tillfällig föräldrapenning är uppfyllda. Dock ser vi viss risk med att förslaget har sådana skrivningar att tolkningar av behovet kan variera stort och att det riskerar att bedömningarna varierar beroende på enheter och handläggare. Dessutom ser vi en risk att det kan innebära ett ökat tryck på vården vad gäller att få intyg, vilket i sig skapar osäkerhet och stress och dessutom uppstår ett ökat behov av andra aktörer att skriva ut intyg, vilket måste förankras väl tillsammans med tydliga instruktioner kring hur det ska göras.

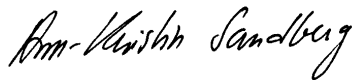
Vi är dock tveksamma till att förslaget innebär begränsningar för de mellan 18-21 år i bland annat antalet grunder som är möjliga att få ersättning för. Vi ser att det riskerar att försvåra förståelsen för försäkringen och dessutom ser vi att det kan finnas behov av att få tillfällig föräldrapenning även för andra grunder, så som möte med socialtjänst, trots att den unga är över 18 år. Attention har tidigare varit kritiska till myndigheters tvära bedömningar kring åldersgränserna när det kommer till barn och unga med funktionsnedsättning. En funktionsnedsättning kan mycket väl föranleda att den unge i en övergångsperiod är i behov av sådant stöd från vårdnadshavaren som denne är skyldig till innan 18-årsdagen, även efter

fyllda 18 år. Det borde också en läkare kunna intyga och därmed ser vi inte anledningen att avgränsa grunderna i lagtext.

9.9 Förkortad tid för ansökan

Förslag: Tillfällig föräldrapenning ska inte lämnas för längre tid tillbaka än 30 dagar före den dag ansökan kom in till Försäkrings- kassan. Detta gäller dock inte om det finns synnerliga skäl för att tillfällig föräldrapenning ändå bör lämnas.

Attention vill här uppmana lagstiftaren att då tydligt ange vad som gäller när intyg krävs för att tillfällig föräldrapenning ska godkännas och betalas ut. Om intyg inte kan fås från vårdgivare eller annan aktör inom 30 dagar bör det tydligt anges; antingen att en ansökan ska göras utan intyg och sedan kompletteras med intyg när intyget mottagits av vårdnadshavaren eller att det tydligt framgår att ansökan ska göras komplett och att avvaktan i väntan på intyg tydligt anges utgöra synnerliga skäl för att ansökan inkommer efter 30 dagar.



Ann-Kristin Sandberg
Förbundsordförande